

Přehled systému současné psychosociální péče o děti s poruchou autistického spektra v České republice

Mgr. Martina Vyhnalová^{1, 2}, Mgr. Lucie Stroupková^{1, 2}, MUDr. Pavlína Danhofer, Ph.D.¹,
doc. MUDr. Hana Ošlejšková, Ph.D.¹, MUDr. Lenka Knedlíková¹, MUDr. Senad Kolář¹

¹Klinika dětské neurologie, LF MU a FN FF MU Brno

²Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Článek poskytuje přehled základních oblastí psychosociální péče, kterou mohou v současné době v České republice čerpat děti s poruchou autistického spektra (PAS) a jejich rodiny a na niž je může praktický lékař v případě potřeby nasměrovat. Text pojednává o možnostech podpory ve školství, v sociální oblasti, vč. oblasti příspěvků a dávek státní sociální podpory, a zmiňuje některé další specifické intervence a organizace pro děti s PAS.

Klíčová slova: poruchy autistického spektra, sociální podpora, vzdělávání, organizace pro osoby s PAS.

An overview of current system of psycho-social care for children with autism spectrum disorder in Czech Republic

The article provides an overview of current system of psycho-social care in Czech republic that might be used by children with autism spectrum disorder (ASD) and their families. General practitioners might recommend these services to their patients if necessary. The text deals with the possibilities of support in educational system, social care system including social benefits and mentions several other specific interventions and organizations for children with ASD.

Key words: autism spectrum disorder, social support, education, organizations for people with ASD.

Úvod

Poruchy autistického spektra (PAS) jsou skupina poruch patřící mezi tzv. pervazivní vývojové poruchy. Jedná se o neurovývojová onemocnění, která hloubkou a šíří postižení pronikají do všech oblastí života jedinců, kteří jimi trpí (1). Na území ČR bylo od roku 2010 až 2017 vykázano 26 tisíc osob s diagnózou pervazivní vývojová porucha (F84), po roce 2016 je každoročně 4 200 nově diagnostikovaných dětí s PAS. Dětský autismus (F84.0) tvoří zhruba 40 % udělených diagnóz, druhou nejčastější je Aspergerův syndrom (F84.5), který čítá cca 23 % případů, v závěsu s atypic-

kým autismem (F84.1) s 18 % podílem v této populaci (2). Medián celosvětové prevalence autismu dle recentních studií odpovídá 100 případů na 10 000 osob v populaci, přičemž u mužů se toto onemocnění projevuje přibližně čtyřikrát častěji než u žen (3).

Zásadní roli v péči o osoby s PAS hraje včasná diagnostika, která umožní následné brzké zahájení specifických cílených intervencí (viz Raná péče). V roce 2016 došlo k vydání vyhlášky č. 70/2012 Sb., kdy se při preventivních vyšetřeních u praktického lékaře v 18 měsících věku dítěte provádí screeningové vyšetření pomocí dotazníku M-CHAT-R (Modified

Checklist for Autism in Toddlers, Revised) (4). Samotnou specializovanou diagnostiku PAS následně provádí klinický psycholog, dětský klinický psycholog, psychiatr či dětský klinický psychiatr. Vhodné bývá došetření neurologické, genetické, foniatrické, logopedické a další dle specifik daného případu (5). Aktuálně je také v procesu tvorba klinických doporučených postupů pro diagnostiku PAS.

Rodiče si zpravidla mohou vybrat mezi vyšetřením hrazeným ze zdravotního pojištění anebo návštěvou soukromého zařízení v pozici samoplátce. Zkušenost ukazuje, že čekací doby se v obou typech zařízení mnoh-

dy pohybuji v řádech měsíců. **Je však možné na základě předběžného vyšetření vyslovit suspektní podezření, na jehož základě je možné zahájit specializované intervence.** Prvními instancemi, kde se obvykle poprvé vysloví podezření na přítomnost PAS symptomatiky, bývají právě ordinace praktického lékaře, školky, školy a často také speciálně pedagogická centra nebo pedagogicko-psychologické poradny.

Průkaz osoby s PAS

Jedinci, kterým byla diagnostikována porucha autistického spektra, mohou oficiálně získat průkaz osoby s PAS. Tento průkaz může vydat a potvrdit odborník, který diagnózu stanovil, dále pak má tuto kompetenci praktický lékař. Tento průkaz má několik možných využití. V první řadě slouží jako prostředek komunikace a potvrzení, že se skutečně jedná osobu se specifickými potřebami, která může mít obtíže v některých situacích, s orientací nebo komunikací. Předložená kartička může předcházet nepříjemným situacím, nedorozuměním nebo nepochopením v situacích pro osoby s PAS složitých a nepřehledných (úřady, jednání s policií, vyšetření u lékaře apod.). Kartička může sloužit právě jako první signál pro zvolení správného přístupu (větší tolerance, trpělivost, snaha se porozumět) k jedinci, který kartičku předkládá a může tak předcházet nepříjemným konfliktům nebo i afektu. MZČR vydalo i metodický pokyn pomáhající občanům, jak specificky přistupovat a volit způsob komunikace s osobami s poruchou autistického spektra (6).

Školství

Jedny z hlavních a většinou i prvních instancí, kam bychom měli děti s poruchou autistického spektra odkázat, jsou školská poradenská zařízení, mezi něž patří speciálně pedagogická centra (SPC) nebo pedagogicko-psychologické poradny (PPP). Jsou to poradenské služby, které se starají o potřeby žáků, škol, školských zařízení, ale i zákonných zástupců. Tyto instituce mají za účel zjišťovat specifické potřeby žáka, doporučovat a vyhodnocovat vhodná podpůrná opatření, podporovat vzdělávání žáků a také zmírňovat důsledky znevýhodnění těchto žáků. Poskytování péče a vydávání podpůrných

opatření pro děti s PAS je závislé právě na diagnóze určené klinickým psychologem nebo psychiatrem. **Tato centra nemají kompetenci poskytovat a provádět diferenciální diagnostiku pro určení PAS.** Základní rozdíl mezi SPC a PPP spočívá v obtížích populace, které je tato služba poskytována. SPC cílí na žáky s problémy plynoucí z tělesného a mentálního postižení, zatímco klientelou PPP jsou nejčastěji žáci se specifickými poruchami učení nebo poruchami chování (7, 8, 9).

Školská poradenská zařízení (ŠPZ)

Speciálně pedagogická centra (SPC)

Standardně tato centra poskytují péči dětem od 3–19 let se zdravotním postižením a pomáhají s procesem integrace pedagogické a sociální. Služby jsou často poskytovány na základě žádosti zákonných zástupců nebo školských zařízení. Vydaná opatření se mohou týkat docházky do MŠ, ZŠ nebo SŠ. Členy týmu jsou psycholog, speciální pedagog a sociální pracovník. SPC poskytuje především komplexní vyšetření schopností žáka, tvoří plán podpůrné péče, poskytuje konzultace rodinám a metodickou podporu škole. Každý takový plán je vysoce individuální, je závislý na stupni opatření, který služba určí. Dále se věnuje i sociálně-právnímu poradenství, pomoci při integraci žáků, krizové intervenci, koordinaci činnosti s dalšími orgány (střediska výchovné péče, poradnami), začleňují a sledují rehabilitační a kompenzační mechanismy. SPC se nadále dělí i dle specializace na konkrétní druh postižení. Můžeme najít speciálně pedagogická centra zaměřující se na žáky se sluchovým, zrakovým, tělesným postižením, vadami řeči, mentálním postižením a právě také na děti s poruchou autistického spektra (7, 8).

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

PP poradny jsou dalším zařízením, které se zabývá starostlivostí o žáka a jeho potřebami v procesu školní docházky. Rozdíl mezi PPP a SPC spočívá převážně v klientele. PPP poskytuje pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Zjišťuje speciální potřeby dětí při vzdělávání,

zjišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na školní docházku (tzv. školní zralost), vydává doporučení a intervenční plány, přičemž zde se mohou tato opatření týkat i dětí nadaných, které potřebují individuální přístup také. PPP dále provádí intervence pro děti, které jsou ohrožené školním neúspěchem, se zvýšeným rizikem vzniku problémů v osobnostně-sociálním vývoji. Stejně jako SPC vydává metodický plán pro školní docházku. Dále se také věnuje prevenci a realizaci preventivních opatření v oblasti rizikového chování žáků a poskytuje poradenské služby žákům odlišných kultur nebo sociálně-ekonomického zázemí. Obvykle se zde s dětmi s autismem potkáváme před stanovením diagnózy, kde jim je poradenství poskytováno, po stanovení diagnózy se těžiště péče přesouvá do SPC (7, 10).

Střediska výchovné péče (SVP)

Aktuálně stojí mimo ŠPZ, dříve však byla součástí školských zařízení. SVP se starají o děti ohrožené rizikem poruch chování nebo již rozvinutou poruchou, negativními jevy v sociálním vývoji dítěte, případně dospělé osoby do vstoupení do pracovní etapy života, a to nejdéle do 26 let věku. Děti mohou služby SVP využívat v několika formách – celodenní, ambulantní, internátní (max. 8 týdnů), terénní pak zejména v rodinném nebo školním prostředí. SVP zajišťuje poradenské služby, terapeutické, vzdělávací, výchovné a sociální. Děti s poruchami autistického spektra mohou mít obtíže ve školním výkonu, sociálních interakcích, interpersonálních konfliktech nebo v chování. V takových případech a dalších je pak vhodné začlenit intervenci ve spolupráci se střediskem výchovné péče. Dále SVP může být ve spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) (11).

Je však žádoucí a důležité, aby tyto služby spolupracovaly, škola má posléze povinnost vydat opatření do výuky začlenit. Podpůrnými opatřeními může být například umístění asistenta pedagoga do třídy, přičemž aktuálně vyhláška č. 27/2016 Sb. nedovoluje více než dva asistenty do třídy (11). Dále se opatření mohou týkat i školních družin, konkrétních předmětů nebo zájmových kroužků. Vydaná opatření jsou velmi konkrétní, individuální a týkají se

specifických postupů a kroků, jak se žákem pracovat. SPC a PPP dále na základě vyšetření dítěte vydávají i doporučení pro umístění žáka do režimu speciálního vzdělávání (např. speciální ZŠ pro děti s PAS) (12). Zároveň školské poradenské služby jsou v kontaktu se středisky výchovné péče pro zajištění komplexity péče.

Vzdělávací systém

Doporučení pro zařazení do konkrétního vzdělávacího systému doporučují školská poradenská zařízení. Zařazení do povinné školní docházky lze odložit nejdéle do školního roku, kdy dítě dovrší osm let věku (12). U běžných škol se ve výběru rodina řídí tzv. spádovým systémem, což znamená, že dítě bude zařazeno do školy dle místa bydliště. Důležitým faktorem v rozhodovacím procesu zařazení žáka hraje rozumová úroveň a míra PAS symptomatiky – např. sociální schopnosti, míra adaptability, problémové chování apod.

Inkluzivní systém vzdělávání má pro děti s autismem výhody i nevýhody (13). Benefitem inkluzivního vzdělávání a integrace dětí s autismem do běžných základních škol je podpora fungování ve společnosti či možnost osvojování běžných vzorců chování prostřednictvím sociálního učení.

Dále je zde plynulejší návaznost na další stupně vzdělávání, lepší dostupnost pro rodinu. V běžné škole se nerozvíjí pouze dítě, dochází i k rozvoji pedagoga. Zároveň je třeba zdůraznit, že důvodem inkluze může být nedostupnost speciálních tříd s vhodným vzdělávacím programem. Další výhodou je i edukace ostatních dětí ve třídě – seznámení s odlišnostmi a budování tolerance, kvalit jako empatie atd. Možnými riziky jsou pak často opaky zmíněného – nedostatečné vzdělávání pedagogů, vysoké nároky na pedagoga, třídní problémy jako ostrakizace, rozvíjející se šikana, odmítavé reakce ze strany rodičů, dětí nebo nevhodný vzdělávací plán, či nedostatek podpůrných opatření (13, 14, 15).

Jedním ze stěžejních faktorů je dobře nastavený individuální vzdělávací plán (IVP). Tento program je vypracováván ve spolupráci se školním poradenským zařízením typu SPC a PPP, měl by být flexibilní a přizpůsobovat se v čase potřebám žáka (16). IVP může také sloužit pro děti s PAS i jako podklad pro domácí vzdělávání, přičemž tato varianta není příliš častá a je vhodná pro děti, které mají zásadní zdravotní obtíže (mj. onkologické onemocnění) (13). IVP může modifikovat podobu rámcového vzdělávacího programu (RVP), který je pro

školy závazný a určuje podmínky vzdělávání a povinný rozsah. RVP jsou podkladem pro vznik vzdělávacích programů na školách. IVP tak funguje jako jedno z podpůrných opatření, konkrétní povahu jednotlivých opatření určuje zařazení do stupně podpory na základě posouzení v SPC nebo PPP (16, 17). V tabulce 1 můžete zhlédnout stručný přehled stupňů opatření.

Díky tomuto systému mohou děti s PAS navštěvovat běžné MŠ, ZŠ, SŠ nebo na doporučení školských poradenských zařízení mohou navštěvovat specializované třídy při MŠ, ZŠ, speciální školy do dětí s autismem, logopedické třídy aj. (12).

Logopedická péče

Jednou z oblastí, které jsou u dětí s autismem narušeny, bývá oblast řeči a komunikace. V rámci logopedické péče je důležitý celkový rozvoj všech oblastí komunikace, netýká se tedy pouze korekce artikulace. Akcent je kladen na navázání vztahu s klientem, diagnostiku obtíží, zvolení vhodných pomůcek a nástrojů intervence. Cílem logopedické péče je rozvoj neverbální, verbální i paraverbální roviny komunikace, intervence zaměřené na expresivní i receptivní složku řeči, ale také rozvoj motoriky, grafo-motoriky a oromotoriky (18).

Tab. 1. Přehled úrovní podpůrných opatření (22)

Stupeň podpůrných opatření	Posuzující orgán	Charakteristika
1. stupeň	pedagog, možné konzultace s ŠPZ	zvýraznění běžných standardních zásad individualizované výuky
2. stupeň	doporučení ŠPZ	- začlenění specializovanějších postupů (pomůcky, didaktika) - minimální zásah do výuky ostatních dětí - navýšení finančních prostředků na tzv. sdíleného asistenta
3. stupeň	nutná speciálně pedagogická a psychologická intervence, doporučení ŠPZ	- úpravy organizace a průběhu vzdělávání - zásah do výuky ve třídě - nutno využívat speciálních forem a metod pro výuku žáka, včetně forem hodnocení (testy, závěrečné a maturitní zkoušky) - možnost využití speciálních učebnic, kompenzačních, didaktických a rehabilitačních pomůcek - indikace asistenta pedagoga pro specifické potřeby či předměty - využití IVP
4. stupeň	nutná opatření a individualizace, ŠPZ	- podstatné úpravy organizace a průběhu vzdělávání - vždy IVP - žák s MR – speciální škola - někdy nutná náhradní forma komunikace - nutnost využití speciálních učebnic - možnost prodloužení docházky o jeden rok - využití snížení počtu žáků ve třídě, potřeba více pedagogů na jednu třídu - asistent pedagoga může pomáhat i se sebeobslouhou při fyzickém postižení
5. stupeň	vždy ŠPZ	- nejvyšší míra přizpůsobení organizace a průběhu vzdělávání, - nezbytné využití speciální pomůcek a úprava pracovního prostředí, časté využití náhradních komunikačních prostředků - speciální vzdělání pedagoga - silná potřeba dalšího pedagoga nejen na školní prostředí, ale i na zájmové kroužky, družinu - výuka v domácím prostředí dítěte za přítomnosti pedagoga

Sociální a odlehčovací služby

Existuje řada sociálních služeb, které mohou rodiny dětí s PAS využít dle svých individuálních potřeb. Mnohé z nich jsou zprostředkovávány organizacemi pro osoby s PAS (viz Organizace pro osoby s PAS), napříč republikou také působí pro konkrétní služby dílčí poskytovatelé. S orientací v dostupných sociálních službách v konkrétní lokalitě by rodině měli rodině pomoci pracovníci SPC (7, 8), vč. krajského koordinátora pro PAS (19), pracovníci neziskových organizací (20, 21, 22) či pracovníci sociálního poradenství. Mezi sociální služby vyhledávané rodinami dětí s PAS mj. řadí:

Raná péče (RP)

Terénní sociální služba určená rodinám s dětmi do 7 let věku. Jejím hlavním cílem je podporovat psychomotorický vývoj dítěte, jestliže je z důvodu zdravotního postižení či nepříznivého zdravotního stavu ohrožen. Využít ji mohou jak rodiče dětí s diagnózou PAS, **tak i děti ve fázi podezření**. Podpora v rámci RP podobu individuálních konzultací, edukace rodiny v domácím prostředí, půjčování pomůcek, literatury a vzdělávacích materiálů, zprostředkovávání kontaktu s rodinami v podobné situaci, podpory při jednání s úřady či pomoci s orientací v dalších službách (23), přičemž některá střediska RP se specializují přímo na práci s dětmi s PAS.

Sociální rehabilitace

Služba nabízející podporu rozvoje sociálních dovedností dítěte a dovedností nezbytných pro běžné denní fungování s cílem dosáhnout co největší úrovně soběstačnosti a sociálního začlenění. Nejčastěji probíhá formou edukace a nácviku konkrétních situací (24). Posílení těchto dovedností může navíc podporovat sebevědomí dětí s PAS, snižovat jejich sociální anxieta či depresivní symptomy (25).

Osobní asistence

Osobní asistent terénní formou pomáhá dítěti v řadě oblastí dle jeho individuálních potřeb (např. hygiena, sebeobsluha, běžné denní fungování, vzdělávání, aktivizace, uplatňování práv, doprovody či zprostředkovávání kontaktu se sociálním okolím) (24).

Stacionáře a další pobytové služby

Jedná se o službu, jejímž cílem je poskytování soustavné podpory lidem se sníženou soběstačností v oblasti stravování, ubytování, obstarávání osobní hygieny, vzdělávání, výchovy a aktivizace. Mohou mít denní ambulantní charakter, kdy děti bydlí s rodiči či pečovateli a do stacionáře dochází na určitou část dne, nebo týdenní ambulantní, přičemž zde klienti tráví v zařízení podstatnou část týdne a k rodině se vrací např. na víkendy. Dlouhodobou pobytovou péči poskytují také domovy pro osoby se zdravotním postižením (DOZP) či domovy se zvláštním režimem (DZR) (24), přičemž v současnosti České republiky působí či vzniká několik domovů zaměřených přímo na osoby s PAS (např. *Ruka pro život* v Praze a Brně, *Tady to mám rád* v Mokrém-Horákov, *Petrklíč* v Olomouci, *Vilík* v Ústí nad Labem). V dospělém věku pak mohou osoby s PAS využít služeb tzv. chráněného bydlení či domovů pro osoby se zdravotním postižením (24).

Dostupnost klientům

Zmíněné sociální služby mohou být poskytovány bez úhrady (raná péče, sociální rehabilitace) nebo za plnou či částečnou úhradu pečující osobou nebo osobou blízkou (zpravidla osobní asistence, pobytové a odlehčovací služby) (24).

Z analýz veřejné ochránkyně práv z r. 2018 (26) a Ministerstva práce a sociálních věcí (27) z roku 2019 dále vyplývá, že dostupnost sociálních služeb může být napříč jednotlivými kraji a typy konkrétní služby značně variabilní. Obecně nejsnáze dostupné bývají služby rané péče a osobní asistence. Výrazná nedostupnost byla naopak pozorována v sektoru pobytových služeb. V roce 2017 by potřebnou sociální službu dítěti s PAS se středně těžkou mentální retardací a agresivním chováním mohlo poskytnout pouze 14 % oslovených DOZP a DZR. Tyto instituce odmítají desítky klientů ročně (26).

Organizace pro osoby s PAS

V České republice působí množství organizací rozličných právních forem zaměřených na podporu dětí a dospělých s PAS. Počet organizací v jednotlivých krajích se různí, variabilní je napříč organizacemi také nabídka poskytovaných služeb.

V tabulce tab. 2. přinášíme **přehled vybraných organizací** zaměřujících se specificky na podporu osob s PAS. Při mapování nabídky služeb na lokální úrovni je vhodné mít na paměti, že **potřebnou podporu mohou dětem zprostředkovat také další poskytovatelé** např. organizace pro osoby se zdravotním postižením.

Rodiče dětí s PAS referují, že je pro ně důležité být aktivním činitelem v procesu rozvoje jejich potomků, stejně jako setkávání se s dalšími rodinami v podobné situaci (28). Patrně také proto v naší zemi vznikla i řada rodičovských iniciativ a spolků.

Z patientských iniciativ můžeme zmínit **A komunitu** zasazující se o hájení práv osob na spektru, která se zároveň podílí na chodu organizace Eucap zastřešující organizace vedené lidmi na spektru na evropské úrovni. Znáмым činitelem v oblasti osvěty a informovanosti o PAS je **magazín Aty**, mezi jehož tvůrce patří také osoby s PAS, a který lze sledovat na stránkách atypmagazin.cz.

Finanční zabezpečení

Péče o děti s PAS může být pro rodiny zvýšeně finančně zatěžující (placené intervence a služby, potřeba dojíždět autem, nemožnost plného úvazku pro oba rodiče...). Potřebnou finanční podporu mohou rodiny získat např. prostřednictvím těchto nástrojů:

Příspěvek na péči

Příspěvek určený osobám starším 1 roku, které jsou z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu odkázány na pomoc jiné osoby. Výše příspěvku odpovídá jednomu ze čtyř stupňů, který je dítěti přiznaný dle množství základních životních potřeb, které osoba není schopna vykonávat. Posuzuje se zde schopnost: mobility, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesné hygieny, výkonu fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost (poslední zmíněné pouze u osob starších 18 let). O příspěvek na péči lze žádat prostřednictvím úřadu práce v místě bydliště (ÚP) (24).

Průkaz osoby se zdravotním postižením (OZP)

OZP je určen osobám starším 1 roku, které trpí těžkým funkčním postižením pohyblivosti

Tab. 2. Vybrané organizace specificky zaměřené na podporu osob s PAS a jejich rodin*

Organizace	Stručný přehled činnosti	Sídlo**	Web	Kontakt
Hlavní město Praha				
Adventor	svépomocná skupina, vzdělávací a osvětová činnost	Praha 2	facebook.com/Adventor.org/	e-mail: adventor@adventor.org
Nautis, z. ú.	diagnostika a odborné poradenství, podpora samostatného bydlení, terapeutická a sociálně rehabilitační činnost, domovy se zvláštním režimem, zprostředkování dobrovolnické pomoci, odlehčovací služby, raná péče, integrovaná terapie, ABA terapie, vzdělávací činnost, mateřská škola, SPC	Praha 8	nautis.cz	kontakt pro orientaci ve službách: tel.: 778 402 641 (ÚT: 8:00–17:00, ST: 9:00–17:00, ČT: 8:00–17:00) e-mail: poradna@nautis.cz
Rodiče pro děti s autismem, z. s.	rodičovská organizace, vzdělávací semináře, příměstské tábory, zaměření na ABA terapii	Praha 8	roprodesa.cz	e-mail: info@roprodesa.cz nebo kontaktní formulář na webu
Ruka pro život	denní stacionář, domov pro osoby se zdravotním postižením, klienti s PAS a kombinací se středně těžkým až těžkým mentálním postižením	Praha 8	rukaprozivot.cz	vedoucí sociálních služeb: tel.: 604 118 528 e-mail: marie.lagova@rukaprozivot.cz vedoucí kanceláře a provozu sociálních služeb Praha: tel.: 737 687 924, e-mail: eva.kurkova@rukaprozivot.cz
Via Cordis, z. ú.	finanční podpora odborné péče o děti s PAS, vzdělávání neurostimulace, koordinace dobrovolnické činnosti, psychoterapie pro rodinné příslušníky	Praha 6	viacordis.cz	kontaktní formulář na webu
Za sklem, z. ú.	sociálně aktivizační služby, sociální rehabilitace	Praha 9	zasklem.com	tel.: 603 228 404, e-mail: saspraha@zasklem.com
Středočeský kraj				
Denní stacionář Charity Starý Knín v Dobříši	denní stacionář, poradenství, aktivizace	Dobříš	socialnipec.cz/sluzby/denni-stacionar/	tel.: 606 418 406 e-mail: stacionar.dobris@socialnipec.cz
Medvídek – sdružení rodičů a přátel dětí s autismem	rodičovská organizace, svépomocná skupina	Beroun	medvidek-autismus.cz	tel.: 606 114 091 e-mail: os.medvidek@gmail.com
Naděje pro děti úplňku	rodičovská organizace, homesharing	Měsice	detiuplnku.cz	tel.: 777 611 055 (9:00–17:00), e-mail: info@detiuplnku.cz
Vítej..., z. ú.	odlehčovací služby pro osoby s PAS od 7 let, chráněné bydlení pro osoby mezi 18 a 64 lety	Hřebeč	vitej.com	kontaktní formulář na webu nebo tel.: 702 201 939, e-mail: vitejops@seznam.cz
A – komunita	nezávislá skupina dobrovolníků z řad osob na spektru zabývajících se podmínkami pro osoby na spektru v ČR			
Jihočeský kraj				
APLA Jižní Čechy, z. ú.	raná péče, odlehčovací služby, podpora rozvoje vývoje a začleňování do společnosti, konzultace, poradenství, sociální rehabilitace, letní tábory, pobyty pro rodiny, vzdělávací a osvětová činnost	Tábor	aplajc.cz	e-mail: info@aplajc.cz
Autis Centrum, o. p. s.	raná péče, sociálně terapeutické aktivity, odlehčovací víkendové pobyty, rekondiční a edukační tábory	České Budějovice	autiscentrum.cz	e-mail: info@autiscentrum.cz
Autisté jihu, z. s.	rodičovská organizace, půjčovna pomůcek a odborné literatury, letní pobyty, osvětová a vzdělávací činnost	České Budějovice	autistejihu.cz	e-mail: autiste.jihu@atlas.cz tel.: 702 160 736
Plzeňský kraj				
ProCit, z. ú.	sociálně aktivizační služby, raná péče, vzdělávací a relaxační pobyty, volnočasové aktivity, terapie, poradenství, nácviky sociálních dovedností	Plzeň		web: autismusprocit.ctel.: 777 700 767 e-mail: procitsoc@autismusprocit.cz
SENs, z. s.	speciálně pedagogická diagnostika, speciálně pedagogická poradenská a terapeutická péče, nácviky sociálních dovedností, terapeutická podpora příbuzných, vzdělávací aktivity	Rokycany		web: sensautismus.cz, tel.: 605 572 499 e-mail: vyvojeporuchy@seznam.cz, soc.sluzbysens@seznam.cz
Karlovarský kraj				
Denní centrum Mateřídouška	denní stacionář, sociálně terapeutické dílny, poradenská a osvětová činnost	Chodov		web: dcmat.cz, mail: info@dcmat.cz
Dolmen, z. ú.	chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení, sociálně terapeutické dílny	Sokolov		web: spolecnostdolmen.cz, tel.: 774 714 737 e-mail: info@spolecnostdolmen.cz
Ústecký kraj				
APLA Severní Čechy, z. s.	nácviky sociálních a komunikačních dovedností, rodičovské skupiny	Ústí nad Labem		web: apla.sc.cz, e-mail: info@apla-sc.cz tel.: 603 490 323
Liberecký kraj				
Líp a spolu, z. s.	homesharing, hlídání dětí, poradenství, vzdělávací činnosti, hlídání dětí, dětské tábory, rodinné pobyty	Česká Lípa		web: lipaspolu.cz, e-mail: 733 706 309, e-mail: radka.ondruskova@lipaspolu.cz
Dolmen, z. ú.	chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení, sociálně terapeutické dílny	Liberec		web: spolecnostdolmen.cz tel.: 774 714 737, e-mail: info@spolecnostdolmen.cz
Slunce všem	určeno osobám s těžkou MR a PAS, centrum denních služeb, odlehčovací služby	Trutnov		web: sluncevsem.cz, tel.: 607 791 769, e-mail: slunce.vsemreditelka@seznam.cz

Tab. 2. Vybrané organizace specificky zaměřené na podporu osob s PAS a jejich rodin* – pokračování

Královéhradecký kraj				
Křesadlo, z.ú.	sociální rehabilitace, sociální poradenství, rodičovské a sourozenecké skupiny, vzdělávací činnost, screening PAS	Hradec Králové		web: kresadlohk kontaktní formulář na webu
Pardubický kraj				
Občanské sdružení Poruchy autistického spektra	rodičovská organizace, výlety, ozdravné pobyty, tábory, poradenství	Ústí nad Orlicí		web: facebook: Občanské sdružení Poruchy autistického spektra – o.s. PAS tel.: 777 882 337, e-mail: paszs@seznam.cz
Rodinné integrační centrum, z.s.	raná péče, sociálně aktivizační služby, sociální rehabilitace, rodičovské skupiny, dětské kroužky, vzdělávací aktivity, sociální poradenství, příměstské tábory, víkendové pobyty, homesharing	Pardubice		web: ric.cz e-mail: info@ric.cz
Kraj Vysočina				
Integrační centrum Sasov, z.ú.	odborné sociální poradenství, sociální rehabilitace, denní stacionář, dětská skupina, vzdělávací činnost, volnočasové aktivity	Jihlava		web: icsasov.cz, stacionář: e-mail: stacionar@icsasov.cz, tel.: 728 373 968, poradna: e-mail: poradna@icsasov.cz, tel.: 727 933 980, sociální rehabilitace: e-mail:rehabilitace@icsasov.cz, tel.: 728 355 546, ds.sipecek@icsasov.cz, tel. 728 355 571
Jihomoravský kraj				
Dotyk II	raná péče pro děti s PAS	Brno		web: dotyk2.cz, tel.: 773 098 779 e-mail: rana.pece@dotyk2.cz
Modrá vážka	rodičovský spolek	Břeclav		e-mail: modra.vazka@seznam.cz
Paspoint Brno	sociálně aktivizační služby, volnočasové aktivity, osobní asistence, raná péče, sociální rehabilitace, poradenství	Brno		web: paspoint.cz, sociálně aktivizační služby: tel.: 771 151 079, e-mail: poradenskecentrum@paspoint.cz, raná péče: tel: 777 798 701, e-mail: rp@paspoint.cz, osobní asistence, volnočasové aktivity: tel.: 775 199 801, e-mail: oas@paspoint.cz, volnocasovky@paspoint.cz sociální rehabilitace: tel.:775 170 795, e-mail: reditel@paspoint.cz
Za sklem, o.s.	sociálně aktivizační služby, sociální rehabilitace, centrum denních služeb	Brno		web: zasklem.com, tel.: 739 999 190 e-mail: poradnabrno@seznam.cz
Olomoucký kraj				
Dětský klíč, o.p.s.	sociální poradenství, osobní asistence	Šumperk		web: detskyklic.cz, tel.: 585 550 118 e-mail: detskyklic@seznam.cz
Jdeme Autistům Naproti, z.s.	raná péče, sociální rehabilitace, letní příměstské tábory	Olomouc		jan-olomouc.cz, tel.: 608 366 853 e-mail: jan-olomouc@jan-olomouc.cz
Za sklem, o.s.	sociálně aktivizační služby, sociální rehabilitace,	Olomouc		web: zasklem.cz, tel.: 603 849 096 e-mail: sasolomouc@zasklem.com, soreolomouc@zasklem.com
Zlínský kraj				
Centrum Áčko, p.o.	poradenství, odlehčovací služby, pobytová odlehčovací služba, sociální rehabilitace			web: centrum-acko.cz tel.: 737 405 124
Za sklem, o.s.	sociální poradenství, sociálně aktivizační služby, sociální rehabilitace, vzdělávací a osvětová činnost	Zlín		web: zasklem.com, tel.: poradna@zasklem.com e-mail: 777 337 707
Moravskoslezský kraj				
ADAM – Autistické děti a my	kroužky pro děti, příměstské tábory, klub náctiletých, sourozenecká skupina, krizová intervence pro rodiče, rodičovské skupiny, vzdělávací aktivity, pobytové akce	Havířov		web: autistickedetiamy.cz, tel.: 734 578 060 e-mail: office@autistickedeti.cz kontaktní formulář na webu
Alfi, z.s.	raná péče, odlehčovací služby	Ostrava		web: alfi-ostava.cz, tel.: 603 337 641 e-mail: info@alfi-ostava.cz
ITY, i.s.	odlehčovací služby, konzultace, vzdělávací činnost	Starý Jičín		web: ity-os.cz, tel.: 605 918 230 e-mail: ity-socialni@centrum.cz
Mikasa, z.s.	poradenství, sociální rehabilitace, denní stacionář, homesharing, domov pro osoby se zdravotním postižením	Ostrava		web: mikasazs.cz, tel.: 725 937 759 e-mail: info@mikasazs.cz
RAIN MAN – spolek rodičů a přátel dětí s autismem	svépomocná skupina, telefonická a internetová poradna, setkávání, terapie, celodenní akce, tábory, vzdělávací aktivity	Nový Jičín		web: rain-man.cz, tel.: 723 564 399 e-mail: info@rain-man.cz

*mimo tyto organizace může dětem s PAS nabídnout podporu také řada dalších institucí s širší definicí cílové klientely

**sídlo společnosti. Působnost organizace může být rozšířena i mimo toto město

či orientace, vč. osob s PAS. Existují tři stupně průkazu OZP dle tíže postižení: těžké postižení (TP), zvlášť těžké postižení (ZTP), zvlášť těžké postižení s průvodcem (ZTP/P). Dle přiznaného stupně má následně držitel průkazu OZP např. nárok na příspěvek na mobilitu, možnost parkování na vyhrazených místech či slevy na dopravu. Také o průkaz OZP lze žádat prostřednictvím ÚP (29).

Příspěvek na mobilitu

Příspěvek osobám, které vlastní průkaz ZTP nebo ZTP/P, pravidelně se za úhradu dopravují a nejsou jim poskytovány pobytové sociální služby (29).

Za předpokladu splnění dalších podmínek mohou mít některé děti s PAS nárok na další specifické příspěvky (např. příspěvek na zvláštní pomůcku, vč. příspěvku na motorové vozidlo (29).

LITERATURA

1. Fuentes J, Hermás A, Howlin P. ESCAP practice guidance for autism: a summary of evidence-based recommendations for diagnosis and treatment. European Child & Adolescent Psychiatry. [Internet]. 2021;30(11):961-984. Available from: https://www.researchgate.net/publication/342941123_ESCAP_practice_guidance_for_autism_a_summary_of_evidence-based_recommendations_for_diagnosis_and_treatment.
2. Pacienti s poruchou autistického spektra v datech NRHZS. [Internet]. Ústav zdravotnických informací a statistiky; c2022 [cited 2022 Aug 22]. Available from: <https://psychiatrie.uzis.cz/cs/psychiatrie-v-datech/oborove-statistiky/pacienti-porucha-autistického-spektra/>.
3. Jinan Zeidan J, Fombonne E, Scora J, et al. Global prevalence of autism: A systematic review update. Autism research. [Internet]. 2022;15(3). Available from: https://www.researchgate.net/publication/359010197_Global_prevalence_of_autism_A_systematic_review_update.
4. Slepíčková L, Pančocha K, Vaďurová H. Časný záchyt poruch autistického spektra v ordinacích PLDD. Pediatr. praxi. 2019;20(6):330-334. Available from: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2019/06/05.pdf>.
5. Autism spectrum disorder in under 19s: recognition, referral and diagnosis. NICE: National Institute for Health and Care Excellence. [Internet]. c2022 [cited 2022 Nov 4]. Available from: <https://www.nice.org.uk/guidance/cg128/resources/autism-spectrum-disorder-in-under-19s-recognition-referral-and-diagnosis-pdf-35109456621253>.
6. Průkaz osoby s PAS [Internet]. Ministerstvo zdravotnictví České republiky; c2022 [cited 2022 Aug 16]. Available from: <https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/webpub/13557/37732/Pr%C5%AFkaz%20PAS%20-%20distribuce.pdf>.
7. Vyhláška č. 72/2005 Sb. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [Internet]. c2022 [cited 2022 Aug 11]. Available from: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>.
8. Speciální pedagogické centrum [Internet]. Metodický portál RVP.cz; c 2022. [cited 2022 Aug 22]. Available from: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/Speci%C3%A1ln%C4%B9B_pedagogick%C3%A9A9_centrum.

Nadační fondy (NF)

NF mohou podpořit konkrétní rodiny na základě jejich specifických potřeb. Přímo na osoby s autismem se v ČR zaměřují např.: AutTalk, Nadační fond autismu, Nadační fond Kometa či Nadační Fond Atyp.

Další psychosociální péče

Článek poskytuje přehled nejvýznamnějších oblastí psychosociální podpory pro děti s PAS v Česku, zdaleka se však nejedná o vyčerpávající výčet všech dostupných organizací, pracovišť a iniciativ. Při pátrání po konkrétních možnostech na lokální úrovni je vhodné obrátit se na **příslušné SPC, organizaci pro děti s PAS** či využít některého online vyhledávače, např.: síť podpory v rámci platformy **Naděje pro autismus** (nadejeproautismus.cz) nebo mapu podpory na webu **autismport.cz**, které umožňují interaktivní

vyhledávání organizací dle zadaných kritérií na mapě.

Závěr

Včasná a komplexní diagnostika je stěžejní pro brzkou možnost poskytnout dítěti a celému rodinnému systému specializovanou podporu, behaviorální, pedagogickou, ale i terapeutickou a finanční. Psychosociální péče o děti s autismem je v ČR za poslední desetiletí stále na vyšší úrovni, stejně tak se poruchy autistického spektra dostávají do povědomí veřejnosti, což přispívá k destigmatizaci. Zároveň v některých oblastech mohou být služby ještě pořád hůře dostupné a velkou obtíž jsou v současnosti dlouhé čekací doby a nadměrná vytiženost jednotlivých pracovišť. V tomto článku jsme přinesli přehled organizací a služeb, které mohou být v procesu podpory rodin s PAS velmi nápomocné.

9. Školská poradenská zařízení a jejich činnost v oblasti podpůrných opatření [Internet]. Katalog UPOL; c2022. [cited 2022 Aug 23]. Available from: <http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/5-skolska-poradenska-zarizeni-a-jejich-cinnost-v-oblasti-podpurnych-opatreni/>.
10. Členění činností a poskytovaných školských poradenských služeb [Internet]. Národní ústav pro vzdělávání; c2022 [cited 2022 Aug 10]. Available from: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/cleneni-cinnosti-a-poskytovanych-skolskych-poradenskych.html>.
11. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [Internet]; c2022 [cited 2022 Aug 15]. Available from: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.
12. Legislativa a právní vymezení vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami [Internet]. Autismport; c2022. [cited 2022 Aug 15]. Available from: <https://autismport.cz/o-autistickem-spektru/detail/legislativa-a-pravni-vymezeni-vzdelavani-deti-a-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami>.
13. Kam zařadit dítě s PAS? Do běžného, nebo speciálního vzdělávacího proudu? [Internet]. Autismport; c2022. [cited 2022 Aug 15]. Available from: <https://autismport.cz/o-autistickem-spektru/detail/kam-zaradit-dite-s-pas-do-bezneho-nebo-specialniho-vzdelavaciho-proudu>.
14. Hájková V, Strnadová I. Inkluzivní vzdělávání: teorie a praxe. Praha: Grada; 2010.
15. Žampachová Z, Čadilová V. Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s poruchami autistického spektra [Internet]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci; 2012. Available from: http://www.inkluzivni.upol.cz/portal/velke_publikace/metodiky/PAS_Metodika_AP.pdf.
16. Žampachová Z, Čadilová V. Vytváření Individuálních vzdělávacích plánů. Pro žáky s poruchou autistického spektra. Praha: Pasperta; 2021.
17. Stupně podpůrných opatření [Internet]. Katalog UPOL; c2022. [cited 2022 Aug 25]. Available from: <http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/3-komu-jsou-podpurna-opatreni-urcena/3-1-stupne-podpurnych-opatreni/>.

18. Říhová A, Vitásková K. Logopedická intervence u osob s poruchou autistického spektra. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci; 2012.
19. Činnosti krajských koordinátorů pro PAS 2021 [Internet]. Národní ústav pro vzdělávání; c2022. [cited 2022 Aug 10]. Available from: http://archiv-nuv.npi.cz/uploads/poradenstvi/cinnosti_krajskych_koordinatoru_pro_pas_2021.pdf.
20. Výroční zpráva 2020 [Internet]. Brno: Paspoint, z.ú.; 2021 [cited 2022 Sep 24]. Available from: https://www.paspoint.cz/content/uploads/2021/06/Paspoint_vyrocní_zpráva_2020_A5.pdf.
21. Pracovníci NAUTIS. Výroční zpráva 2021 [Internet]. Praha: Národní ústav pro autismus, z. ú.; 2022. [cited 2022 Sep 24]. Available from: https://nautis.cz/_files/userfiles/Vyrocní_zpráva_NAUTIS/V%C3%BDro%C4%B8Dn%C3%AD_zpr%C3%A1va_2021_NAUTIS.pdf.
22. Výroční zpráva 2020 [Internet]. Vizovice: Za sklem, o.s.; 2021 [cited 2022 Sep 24]. Available from: <https://zasklem.com/wp-content/uploads/2022/01/VZ-Za-sklem-2020.pdf>.
23. O službě [Internet]. Brno: Společnost pro ranou péči, z.s.; c2022. [cited 2022 Aug 10]. Available from: <https://www.ranapece.cz/brno/o-sluzbe/>.
24. Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách.
25. Connor A, Strain A, Zeng S, et al. Building Skills, Confidence, and Wellness: Psychosocial Effects of Soft Skills Training for Young Adults with Autism. J Autism Dev Disord. 2019 Mar 16;50,2064-2076.
26. Šabatová A. Dostupnost sociálních služeb pro osoby s poruchou autistického spektra. Výzkum veřejné ochrany práv. Ombudsman; 2018.
27. KPMG Česká republika, s.r.o. Analýza počtu osob s PAS v ČR a jejich potřeb v kontextu jednotlivých druhů sociálních služeb; 2019.
28. Correale C, Borgi M, Cirulli F. The Impact of Health and Social Services on the Quality of Life in Families of Adults with Autism Spectrum Disorder (ASD): A Focus Group Study. Brain Sci. 2022 Feb;12(2):177. [cited 2022 Sep 25] Available from: <https://www.mdpi.com/2076-3425/12/2/177>.
29. Zákon č. 329/2011 Sb. Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů.